

سمنان در آغوش وزیران!

سفر برخی از وزیران دولت از جمله راه و شهرسازی، دادگستری و میراث فرهنگی در بهمن ماه امسال به سمنان اگر چه نویدبخش بود و روزنه‌ای از امید را در دل مردم کویر پدیدار کرد اما درمان کننده چالش‌های این استان نبوده‌است.شهر سمنان به‌عنوان مرکز استان، با وجود ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی، با چالش‌های فراوانی در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی روبه‌رواست.

در نگاه نخست مهم‌ترین محدودیت زیرساختی استان سمنان را باید کمبود شدید منابع آبی عنوان کرد، این کمبود توسعه کشاورزی سنتی را غیرممکن و توسعه صنایع جدید را با ریسک بالایی روبه‌رو کرده‌است. ناترازی در منابع آب به صورت مستقیم بر ظرفیت تولید ناخالص استان اثر گذاشته‌است. در شرایطی که بخش قابل توجهی از آب مصرفی استان از منابع زیرزمینی تأمین می‌شود، نرخ برداشت به مراتب بالاتر از نرخ تغذیه منابع است.

محدودیت در تأمین انرژی برق و گاز نیز مانع جذب سرمایه‌گذاری‌های بزرگ صنعتی و دانش‌بنیان شده‌و پایداری واحدهای تولیدی موجود را به چالش کشیده‌است. صنایع جدید به‌ویژه در حوزه‌هایی که نیازمند مصرف انرژی بالا هستند از جمله صنایع تبدیلی و واحدهای فراوری معدنی در زمینه تأمین پایدار برق با مشکل جدی مواجه بوده و این موضوع نرخ بازگشت سرمایه را کاهش داده‌است.

توزیع و استقرار نامتوازن واحدهای صنعتی و تولیدی، از ایجاد خوشه‌های صنعتی کارآمد و پهنه‌سازی زیرساخت‌های جانبی مانند حمل و نقل و خدمات فنی جلوگیری کرده و همین عدم تمرکز در نواحی صنعتی هزینه‌های لجستیکی و حمل و نقل را افزایش و بهره‌وری زنجیره تأمین را کاهش داده‌است.

البته شاخص‌های اشتغال در مرکز و غرب استان وضعیت مناسب‌تری دارد، اما توسعه فعالیت‌های صنعتی و تولیدی در شرق استان برای ایجاد توازن در اشتغال نیازمند سرمایه‌گذاری است.

■چالش‌های اجتماعی

باید اذعان کرد چالش‌های زیرساختی به صورت مستقیم بر کیفیت زندگی ساکنان و پویایی جمعیتی استان اثر منفی گذاشته‌است. کمبود فرصت‌های شغلی پایدار و نابرابری در دسترسی به خدمات با کیفیت در شهرها و روستاها منجر به مهاجرت نیروی کار فعال و جوان شده و این پدیده به ویژه در شهرستان‌های شرقی و شمالی استان مشهود است. با وجود تلاش‌ها مانند تخصیص بودجه برای طرح‌های هادی، اما بیشتر ۳۲۱ روستای استان همچنان با کمبود زیرساخت‌های اساسی مواجه هستند.

کمبود دسترسی به اینترنت پرسرعت برای کسب و کارهای کوچک و آموزش از راه دور، کمبود فضاهای آموزشی مدرن و مراکز بهداشتی کافی در مقیاس محلی مهاجرت معکوس از شهرها به روستاها را دشوار و توسعه روستایی را تضعیف می‌کند.

■چه باید کرد؟

برای غلبه بر مشکلات اقتصادی و اجتماعی، استان سمنان نیازمند یک برنامه جامع با محوریت مدیریت منابع و توسعه پایدار است.
پنجگیری تخصیص بودجه بر اساس شاخص‌های توسعه‌ای واقعی مانند شاخص توسعه انسانی و کمبود سرانه زیرساخت به جای صرفاً شاخص‌های جمعیتی برای توسعه زیرساخت‌ها، اجرای سریع طرح‌های صرفه جویی و استفاده از فناوری‌های نوین و تغییر الگوی کشت از کشاورزی سنتی پر مصرف به سمت کشت‌های گلخانه‌ای و دانش‌بنیان با نیاز آبی کمتر از جمله راهکارهایی است که باید در دستور کار قرار گیرد.
در این راستا همچنین لازم است به جای پرداختن به صنایع سنتی و پر مصرف، با تمرکز بر ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی استان، توسعه صنایع دانش‌بنیان و فناوری اطلاعات به عنوان موتور محرکه جدید اقتصاد استان در برنامه‌ریزی‌ها مدنظر قرار گیرد.
همچنین سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های اقامتی، درمانی و همایشی برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های گردشگری استان مانند «کویر»، «شاهرود» و «مهدیشهر» به عنوان جایگزینی پایدار برای اقتصاد وابسته به کشاورزی و صنعت سنتی به طور حتم تأثیرگذار خواهد بود.
تمرکز بر مرمت اصولی آثار تاریخی، ایجاد زیرساخت‌های گردشگری، حمایت از هنرمندان صنایع دستی و توسعه رویدادهای فرهنگی و گردشگری می‌تواند این استان را به یک مقصد برجسته در نقشه گردشگری ایران تبدیل کند.

د ر زیر شهر شوشتر پناهگاه‌هایی دستکند ایجاد شده که اسراری ناگفته از نبوغ ایرانیان باستان دارد

«شوادون‌ها» معماری هوشمند در دل زمین

اعظم طیرانی | در جنوب ایران به‌ویژه در شهرهای تاریخی شوشتر و دزفول، از دیرباز معماری بومی پاسخی خلاقانه به شرایط سخت اقلیمی بوده‌ است. گرمای طاقت‌فرسای تابستان خوزستان که گاه تا ۶۰ درجه می‌رسد، مردم را واداشته تا در عمق زمین به جست‌وجوی خنکای آسایش بروند. حاصل این تدبیر، پیدایش فضاهایی زیرزمینی با عنوان «شوادون» است؛ پناهگاه‌هایی در دل سنگ که با هوشمندی معماران؛ خانه‌ها، مساجد و حسینیه‌ها را به دمایی متعادل و مطلوب رسانده‌اند.

در این باره باعلی محمد چهارمحالی، مدیر پیشین اداره میراث فرهنگی شوشتر به گفت‌وگوشستمیافته‌است.

زبان ایشان بشنومیم.

■فلسفه ساخت شوادون‌ها چیست؟

معماران قدیم برای برابر کردن شرایط اقلیمی و رفاه مردم، همیشه به دنبال راه‌هایی بودند تا بهترین وضعیت آسایش را در خانه‌ها به وجود آورند. در برخی مناطق مانند کویر، با ساخت گودال یاغچه‌ها فضای مطبوع‌تری نسبت به سطح زمین ایجاد می‌کردند. اما در خوزستان، با آن تابستان طولانی و گرمای شدید، معماران دریافتند در عمق زمین دمایی ثابت و پایدار برقرار است؛ دمایی که تقریباً معدل نوسان سالانه منطقه است.

اگر از کف حیاط خانه حدود ۶متر پایین برویم، دما به حدود ۲۵ درجه سانتیگراد می‌رسد. این یعنی زمانی که در تابستان دمای هوای بیرون ۵۰ تا ۶۰ درجه‌است و این دما در زمستان تا نزدیک صفر پایین می‌آید، در شوادون همیشه دمایی معتدل و نزدیک به آسایش جسمی انسان برقرار است. همین تفاوت بزرگ در دما موجب شد معماران پناه بردن به دامن زمین را بهترین تدبیر برای آسایش مردم بدانند و هنر دستکند خود را در قالب شوادون‌ها به نمایش بگذارند.

شوادون‌ها تنها بخشی از معماری گذشته نیستند، بلکه

خبر

با پرواز و خروج نخستین گله از پرندگان مهاجر از تالاب سرخورد، بزم حدود ۶ ماهه چند صد هزار بال از این گونه‌های جانوری زمستان‌گذران در این خطه از شمال کشور با غیبت دوگانه از شمشند تک‌درنای سیبری واردک سرسفید در حال پایان است.

سرما و یخبندان سنگین سال ۱۳۸۶ و همچنین سرمای ۱۳۹۱ شمسی در مازندران شرایط متفاوتی را برای این پرندگان فراهم کرده بود و امسال تقریباً این شرایط دوباره ایجاد شد و خیل عظیمی از این پرندگان بار دیگر برف

نشانه‌ای از تفکر، سازگاری و درایت مردمانی اند که در دل زمین، خنکای زندگی را خلق کردند.

■ساختار و اجزای معماری شوادون‌ها چگونه بوده‌است؟

شوادون‌ها فضایی دستکند در دل صخره‌اند که تقریباً همه خانه‌ها، مساجد و حسینیه‌های بافت تاریخی شوشتر از آن بهره‌مند بودند. استادان سنگبر یا «گرگر»، متخصصان کندن این فضاها بودند و گاهی تا سال‌های اخیر نیز نسل‌های آخر این هنر به فعالیت ادامه می‌دادند، مثل استاد محمدجواد میر سنگبر که از نام‌آوران این حوزه بود.

■هر شوادون چند بخش دارد؟

هر شوادون شامل پنج بخش از جمله سری، کُت یا حجره، کوهره، چاه آب و آخیه می‌شود.

سری: کانالی عمودی که از کف حیاط تا سقف شوادون امتداد دارد و نور و هوا را به داخل هدایت می‌کند. از این طریق، هوا جریان پیدا می‌کند و استادکار نیز از موقعیت خود نسبت به حیاط، کوچه و خانه همسایه آگاه می‌شود.
کُت یا حجره: فضای کوچکی در کنار فضای مرکزی، برای استراحت یا ذخیره وسایل.
کوهره: مسیر ارتباطی میان شوادون‌های مجاور که اجازه می‌داد خانه‌ها در زیر زمین به هم متصل و کوران هوانیز میانشان برقرار شود. این مسیرها ارتفاعی داشتند که انسان بتواند در حالت نشسته در آن‌ها حرکت کند.

چاه آب: در بعضی شوادون‌ها چاهی وجود داشت که برای خنک‌تر شدن محیط و دسترسی به آب استفاده می‌شد.

آخیه: فرورفتگی‌هایی در دیوار برای عبور طناب یا پستن پند گهواره کودکان و افسار حیوانات. این واژه ایرانی علاوه بر شوشتر، در میمند کرمان نیز با همین معنا رایج است.

این فضاها به تناسب نیاز خانه‌ها ساخته می‌شدند. در مواقع ناامنی، مردم از طریق شوادون‌ها و کوهره‌ها با هم ارتباط برقرار می‌کردند و گاه زندگی در دل زمین جریان داشت. در زمان‌های محاصره مانند دوره‌هایی از تاریخ شوشتر، مردم بیشتر زندگی

■کاربردهای روزمره شوادون‌ها در گذشته چه بوده‌است؟

شوادون‌ها فقط پناهگاه نبودند؛ بخشی از زندگی روزمره مردم بودند. هر زمان که هوا گرم می‌شد، مردم برای آسایش به این فضاها پناه می‌بردند. شبستان خانه به تدریج وارد صخره می‌شد و از آنجا مسیر به شوادون می‌رسید. عمق شبستان‌ها معمولاً ۳ تا ۶ متر بود و شوادون‌های اصلی ۷ تا ۱۰ متر پایین‌تر می‌رفتند؛ در قلعه سلاسل حتی تا ۱۵ متر عمق داشتند. در این فضاها مواد غذایی فاسدشدنی مانند گوشت، پیاز و سیب‌زمینی نگهداری می‌شدند تا از گزند گرما و حیوانات در امان بمانند و دیرتر خراب شوند. افرادی که روزانه آب مصرف می‌کردند، کوزه‌های خود را در ابتدای کوهره می‌چیدند تا از خنکی جریان هوا و تراوش آب کوزه‌ها، آبی گوارا برای استفاده روزانه داشته باشند؛ بنابراین شوادون‌ها یک سردخانه طبیعی و پناهگاه خانوادگی بودند.

در مواقع ناامنی، ارتباط مردم شهر نیز از طریق همین کوهره‌ها انجام می‌شد؛ زیر زمین شهری موازی با شهر روی زمین شکل گرفته بود که امروز از آن به‌عنوان «شهر شوادون‌ها» یاد می‌شود. هر دو پایه خانه معمولاً به وسیله یک یا دو کوهره به هم متصل بودند. حتی شوادون قلعه سلاسل راهی مستقیم به داخل شهر داشت تا ساکنان در شرایط محاصره از راه زیرزمینی رفت و آمد کنند.

■قیمت تاریخی شوادون‌ها به چند سال پیش بازمی‌گردد؟

عمر شوادون‌ها از خود خانه‌ها بسیار بیشتر است. بسیاری از خانه‌ها ۴۰۰ تا ۵۰۰ سال قدمت دارند، اما عمر شوادون‌هایشان گاه به هزار سال می‌رسد. نمونه‌های قدیمی مربوط به دوره سلجوقی اند و در زمان صفویه ساخت آن‌ها دوباره رونق گرفت. سید عبدالله جزایری در کتاب تذکره شوشتر می‌نویسد: «الان طنانان و نازک‌بدنان که تاب گرما ندارند، روی به شوادون آوردند». این عبارت نشان می‌دهد در دوره صفویه، مردم دوباره به استفاده از شوادون‌ها روی آوردند. با تغییر نسل‌ها و حتی

تقسیم خانه‌ها میان ورثه، سنت استفاده از شوادون‌ها همچنان حفظ شد؛ زیرا پناهگاه مطمئن و خنک مردم شهر بود.

■ارتباط شوادون‌ها با سامانه‌های آبی زیرزمینی چگونه بوده‌است؟

در شماری از شوادون‌ها، بقایای کانال‌های آبی دیده می‌شود که در محاوره محلی «سُفته» - علاوه بر قنات‌های زیرزمینی به نهرهای منشعب از رودخانه هم قنات می‌گویند (قنات رودخانه‌ای). در برخی نقاط مقداری از مسیر آب را با بهره‌گیری از فناوری حفر قنات آماده کرده و آب را از طریق مجرای زیرزمینی به محل موردنظر می‌برند، به این گونه قنات‌ها که منبع آبی آن‌ها رودخانه است سفته می‌گویند- نام دارند. سفته به معنای سوراخ کردن و مسیرهای زیرزمینی آب است. در شوشتر، آب از نهر داریون گرفته و از زیر شهر عبور داده می‌شد تا به نقطه خاصی هدایت شود، گاه با هدف نظامی و گاه کشاورزی. در شوادون مسجد شرف‌الدین آثار یکی از همین سفته‌ها باقی مانده‌است.

این کانال‌ها همان قنات‌های رودخانه‌ای هستند؛ با این تفاوت که منبیشان رودخانه است، نه چاه مادر - مانند قنات‌های کویری - چنین قنات‌هایی ویژگی خاص معماری و مهندسی آپ در منطقه شوشتر را نشان می‌دهند.

■در حال حاضر شوادون‌ها چه وضعیتی دارند؟

خوشبختانه هنوز بسیاری از شوادون‌ها پایدار هستند و مورد استفاده قرار می‌گیرند. برای نمونه، شوادون خانه تاریخی مقدم در شوشتر امروزه به نگارخانه‌ای هنری تبدیل شده‌ است؛ نمایشگاه‌های عکس، خوشنویسی و نقاشی در آن برگزار می‌شود و یکی از نگارخانه‌های فعال استان خوزستان به‌شمار می‌رود.

اما در کنار این جلوه فرهنگی، تهدیدهای جدی نیز وجود دارد. شبکه آب و فاضلاب شهر بسیار فرسوده شده و حدود ۷۰ تا ۸۰ سال از عمر آن می‌گذرد. شکستگی در شبکه موجب شده آب و فاضلاب به داخل شوادون‌ها و خانه‌های تاریخی نفوذ کند و بناها را فروریزد. بسیاری از خانه‌های ارزشمند از جمله خانه جزایری، ماهینور تجار، ابریشم‌کار، نجاتیان و ده‌ها مورد دیگر در آستانه تخریب کامل‌اند. اوضاع اطراف مسجد جامع نیز بحرانی بوده به‌ویژه زیر مناره آن که در اثر نفوذ رطوبت ناپایدار شده‌است. اگر این وضعیت ادامه یابد، ممکن است فاجعه‌ای مشابه حادثه آبادان در شوشتر رخ دهد. با وجود تشکیل ستاد بحران، مکاتبات و پیگیری‌های حقوقی، تاکنون اقدام مؤثری صورت نگرفته و مردم همچنان در خطر زندگی می‌کنند.

■فایده و کاربرد امروزی شوادون‌ها چیست؟

با وجود همه مشکلات، شوادون‌ها همچنان فواید فراوانی دارند به‌ویژه در حوزه گردشگری. امروزه گردشگران می‌توانند در شوادون‌های مرمت شده‌ای چون خانه تاریخی مستوفی قدم بزنند و از خنکای هوای زیرزمینی و معماری بی‌نظیر آن لذت ببرند. شوادون‌ها سند هوش و درایت معماران گذشته‌اند؛ فضاهایی که در برابر گرمای سوزان، پناهی امن ایجاد کرده‌اند. دیدن این مکان‌ها باز یادکندنده را به عمق تاریخ و اندیشه ایرانی می‌برد، جایی که محیط سخت خوزستان به فرصتی برای خلق معماری پایدار تبدیل شده‌است.

این سازه‌ها که چراغ راه آیندگان‌اند، نشان می‌دهند نیاکان ما با چه سختی و هوشمندی برای آسایش خود تلاش کرده‌اند. حفظ و احیای آن‌ها نه تنها پاسداشت تاریخ منطقه است، بلکه الهام‌بخش معماری سازگار با طبیعت در دوران مدرن خواهد بود.

در واقع می‌توان گفت شوادون‌ها جلوه‌ای جاودانه از دانش بومی و خرد اقلیمی مردم خوزستان‌اند؛ سامانه‌ای طبیعی برای ایجاد آسایش در برابر گرما و در عین حال یادگاری از تلاش انسان برای هم‌زیستی با طبیعت. اکنون حفاظت و مرمت آن‌ها وظیفه‌ای ملی است.

طراح: محمد رضا عزاده
zadehalireza@gmail.com

۱۴. راهنمایی – شهری شیعه‌نشین در عربستان - دیگر ۱۵.

پرتو ماه- مظهر فراوانی چیزی

	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	ک	ن	ی	ر	س	ا	س	ی	ر	ی	س	ا	ن	ک	ی
۲	و	ن	و	ل	و	ا	ب	س	ی	ک	و	ن	و	ل	و
۳	ف	ش	ک	ا	ب	ی	ع	ا	ی	خ	ه	ف	ش	ک	ا
۴	ل	ن	ا	ی	ل	و	ن	ا	ی	ل	و	ن	ا	ی	ل
۵	ر	و	ا	ب	س	ی	ر	و	ا	ب	س	ی	ر	و	ا
۶	ر	و	ا	ب	س	ی	ر	و	ا	ب	س	ی	ر	و	ا
۷	ی	ا	ی	س	ا	ب	ل	ا	ن	س	ی	ت	ز	ی	ا
۸	م	ت	م	ا	ی	ش	ن	ا	ت	ز	ی	ا	م	ت	م
۹	ه	و	ش	ه	ا	ک	ی	ر	و	ش	ه	ا	ک	ی	ر
۱۰	ی	ا	ی	ر	و	ا	ن	ا	ی	ر	و	ا	ن	ا	ی
۱۱	ل	ا	ی	ل	و	ا	ی	ل	و	ا	ی	ل	و	ا	ی
۱۲	د	س	ت	ک	ای	د	ه	ا	ل	ج	ا	ی	د	س	ت
۱۳	ر	ا	ی	و	ل	و	ا	ی	ر	و	ا	ی	ر	و	ا
۱۴	ن	ا	ی	م	ا	د	ب	ک	ا	ر	و	س	ن	ا	ی
۱۵	ن	ی	ر	ک	س	ا	ن	ا	ب	س	ت	ز	ی	ا	م